

Ваньчик Юлія Анатоліївна, доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Інститут викривачів є важливим запобіжником виникнення та поширення корупції в суспільстві.

Україна має прогресивне антикорупційне законодавство. Однак реальні зміни у сфері запобігання корупції розпочнуться лише після того, як громадяни усвідомлять, що можуть насправді впливати на стан корупції, та повідомлятимуть про корупційні дії чиновників до антикорупційних органів.

У розвинених країнах осіб, які викривають суспільно важливу інформацію, називають викривачами інформації (від англійського слова *whistleblower*), інформаторами. В Україні суспільне ставлення до викривачів корупції переважно є негативним, а культура викривання корупційних дій лише зароджується. Проте важливо розуміти, що викривач - це не стукач або донощик. Викривач - це особа, яка добросовісно повідомляє про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Викривачем може бути будь-яка особа, якій стало відомо про факти порушень антикорупційного законодавства.

Згідно зі ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції», особа, яка надає допомогу в запобіганні та протидії корупції (викривач) - це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Вказаним Законом встановлені вимоги, заборони та обмеження, порушення яких є правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Зокрема, це обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмеження спільної роботи близьких осіб, вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, щодо подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо запобігання корупції в діяльності юридичної особи. За здійснення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, передбачена кримінальна, адміністративна або дисциплінарна відповідальність.

Законом України «Про запобігання корупції» встановлено гарантії для викривачів: можливість повідомляти інформацію анонімно, інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою.

Якщо у зв'язку зі здійсненим повідомленням існує загроза життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів або їхніх близьких осіб, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані заходи, спрямовані на захист від протиправних посягань.

Закон містить також гарантії захисту трудових прав викривачів, а саме: у зв'язку зі здійсненим повідомленням викривачі або члени їхніх сімей не можуть бути звільнені чи примушені до звільнення, притягнуті до дисциплінарної відповідальності чи піддані з боку керівника іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу.

У питаннях захисту викривачів важливо переконати викривача, що:

а) повідомлення наданої ним інформації про корупцію буде розглядатись належним чином;

б) за цим будуть слідувати усі необхідні заходи (тобто, органи правопорядку вживатимуть усіх необхідних заходів після повідомлення викривача - авт.);

в) переваги від надання інформації про корупцію будуть вищими, аніж негативні наслідки для викривача від цього;

г) буде забезпечений захист особи, яка повідомила таку інформацію [2].

Інформація про викривачів є конфіденційною і не може бути розголошена без їхньої згоди, НАЗК може розкривати таку інформацію без згоди самих осіб у випадках:

- направлення повідомлення про корупцію або іншої інформації компетентному спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції;

- направлення повідомлення про корупцію або іншої інформації державній інституції, до повноважень якої належить контроль за дотриманням законодавства у певній сфері;

- направлення інформації особі, наділеній владними повноваженнями, з метою отримання пояснень або з вимогою припинити порушення вимог Закону «Про захист викривачів корупції»;

- надання повідомлення про корупцію або іншої інформації на вимогу суду.

Таке широке коло випадків, коли інформація про викривача може бути розголошена без його згоди, є невинуватимим. За таких обставин дотриматись анонімності особи, що часто є основною умовою здійснення викривачем повідомлення про корупцію, неможливо. Дотримання конфіденційності особи є однією з основних міжнародних рекомендацій [3]. Також незрозуміло, який саме обсяг конфіденційної інформації НАЗК може надавати у зазначених випадках - чи це може бути лише ПІБ особи-викривача, чи також й інші наявні відомості про нього. Потрібно зазначити про неможливість подальшого розголошення імені викривача в інших випадках, не передбачених цим Законом, та встановлену за ці діяння відповідальність.

Для того, щоб інститут викривачів як превентивний механізм запрацював на повну силу в Україні одного лише законодавства буде замало. Необхідно формувати у громадян позицію категоричного несприйняття корупції, довести громадянам, що їхня участь у процесі запобігання, виявлення та поновлення корупції є важливою

Список використаних джерел

1. ЗУ «Про запобігання корупції»
2. Див. Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption, p. 104
3. Зокрема, п. 18 Рекомендації Комітету Міністрів РЄ CM/Rec(2014)7 «Захист викривачів», детальніше див.: <https://rm.coe.int/16807096c7>.

Вартилицька Інна Анатоліївна, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Актуальність проблеми протидії незаконному збагаченню залишається на самому високому рівні уваги громадськості, політиків та правників. І належне теоретичне дослідження історії формування кримінально-правової норми стане в пригоді при оцінці соціально обґрунтованості криміналізації цього суспільно-небезпечного явища.

Кримінальна відповідальність за злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, існує в законодавстві України на протязі багатьох десятиріч. В той же час, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 368-2, яка містить норми про відповідальність за незаконне збагачення, Законом [№ 3207-^ від 7 квітня 2011 року](#). Рішенням Конституційного Суду [№ 1 -п/2019 від 26 лютого 2019 року](#) статтю 368-2 визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

За період свого майже восьмирічного існування положення статті 368-2 КК неодноразово піддавались законодавчим змінам, редагуванню та доповненню.

Вперше в абзаці першому частини першої статті 368-2 КК слово «хабарництва» було замінено словами і цифрами «зазначених у статті 368 цього Кодексу». Законом [№ 221-УП від 18 квітня 2013 року](#) суспільно-небезпечне діяння було визначено як одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак діянь, зазначених у статті 368 КК.

Закон [№ 3207-VI від 7 квітня 2011 року](#) неправомірною вигодою у значному розмірі визнавав «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищувала сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Наступний закон [№ 1698-^1 від 14 жовтня 2014 року](#) повністю змінив редакцію статті 368-2 КК. Нова редакція кримінально-правової